

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum conscientia sit potentia vel habitus vel actus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

AD VII. Dicendum, quod Aug. 12. de Trin. ostēdit hoc argumentum non valere: dicit enim quod peccato solius inferioris rationis totus homo dānatur. Et hoc ideo quia ad unam partem pertinet vtraque ratio, cuius est proprium peccare. Et ideo pœna directe responderet personæ, & non potētiæ, nisi in quantum potentia est personæ: pro peccato enim quod homo una sui parte cōmiserit, ipsa perso- na hominis pœnam meretur, quantum ad omnia quæ in persona continentur. Vnde & in iudicio seculari pro homicidio, quod homo manu com- mittit, non sola manus punitur.

ARTICVLVS III.

Utrum synderesis in aliquo extinguatur.

TERTIO quæritur, utrum synderesis in aliquo extingatur. Et uidetur quod sic. Psa 31. Cor- rupti sunt & abominabiles facti sunt. Gloss. corrup- ti omni lumine rationis priuati: sed lumen synderesis, est lumen rationis, ergo lumen synderesis in aliquibus extingatur.

¶ 2 Item, Infideles non habent aliquē remorsum cōscientiæ de sua infidelitate; infidelitas autē pecca- tum est. Cum igitur officium synderesis sit remur- murare peccato, vñ quod in eis ipsa sit extincta.

¶ 3 Item, Per Phil. 7. Eth. Ille qui habet habitum vi- tii, est corruptus circa principia operabilium; sed principia operabilium pertinent ad synderesim: ergo in habente habitum vitij alicuius extinguit.

¶ 4 Item, Prou. 18. Impius cum in profundum ve- nit, contemnit, quod cum accidit synderesis lo- cum suum non tenet, ut dicit Hier. in glo. Ezech. 1. ergo in aliquibus extinguitur.

¶ 5 Item, In beatis amouetur omnis inclinatio ad malum, ergo per cōtrarium, & in damnatis oīs inclinatio ad bonum: sed synderesis inclinatur ad bo- num, ergo &c.

SED CONTRA, Isaiæ ultimo, Vermis eorū non morietur, & exponitur de verme conscientiæ, s̄m Aug. qui est remorsus conscientiæ: sed remorsus conscientiæ causatur ex hoc, quod synderesis re- muratur malo, ergo synderesis nō extinguitur.

¶ 2 Item, in peccatis profundissimum tenet locū desperatio, quæ est peccatum in Spiritum sanctū: sed etiam in desperatis synderesis nō extinguitur, ut patet per Hiero. in Gl. Ezech. 1. vbi dicit, quod nec in Cayn est extincta, quem tamen cōstat desperatum fuisse per hoc, quod dicitur Gen. 4. Maior est iniquitas & cetera.

RESPON. Dicendum, quod synderesim extingui intelligi potest dupliciter. Vno modo quantum ad ipsum lumen habituale, & sic impossibile est, q̄ synderesis extingatur, sicut impossibile est quod anima hominis priuatur lumine intellectus agentis per quod principia prima in speculatiuis & o- peratiuis nobis innotescunt: hoc enim lumen est de natura ipsius anime, cū per hoc sit intellectu- alis, de quo lumine dicitur in Psa. 4. Signatum est super nos lumen vultus, quod scilicet nobis bona ostendit: hec enim erat responsio ad id quod di- xerat, quis ostendit nobis bona? Alio modo quan- tum ad actum, & hoc dupliciter. Vno modo ut di- catur actus synderesis extingui in quantum actus eius omnino interceptur, & sic contingit actum synderesis extingui, & in non habentibus usum li- beri arbitrii, nec aliquem usum rationis, & hoc p- pter impedimētū proueniēs ex lēsiōne organorū corporalium, a quib. rō nra accipere indiget. Alio modo per hoc, quod actus synderesis ad contra- riū dēlectat, & sic impossibile est in uniuersali iu-

dicium synderesis extingui. In particulari uero o- perabili extinguitur quando cumque peccatur in eligendo, nis enim concupiscētiæ, uel alterius pas- sionis ita rationem absorbet, ut in eligendo synde- resis uniuersale iudicium ad particularem adum nō applicet: sed hoc nō extinguit synderesim simpli- citer: sed secundū quid. Vnde simpliciter loquen- do concedimus, quod synderesis nunquam extinguitur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod dicitur ali- qui peccatores omni lumine rōnis priuati quan- tum ad actū electionis, in qua ratio errat, propter hoc quod absorbetur ab aliqua passione, uel de- primitur ab aliquo habitu, ut lumen synderesis non sequatur in eligendo.

AD II. dicēdum, quod in hæreticis non remur- murat conscientia eorum in fidelitati, propter erro- rem qui est in ratione eorum superior, ex quo contingit quod iudicium synderesis huic parti- culari nō applicetur. In uniuersali iudicium synderesis in eis manet. Iudicium enim mali est non credere his, quæ a Deo dicuntur. In hoc autem er- rant secundum superiorem rationem, qua non credunt hoc esse a Deo dictum.

AD III. dicēdum, quod ille, qui habet habitum alicuius vitij, est quidem corruptus circa principia operabilium, non quidem in uniuersali, sed in parti- culari operabili, in quantum s. per habitum vitij deprimitur ratio, ne uniuersale iudicium ad eam particularem operabile applicet in eligendo. Et per- hūc modum impius in profundum peccatorum ueniens contemere dicitur.

Et sic patet solutio ad quartum. **AD V.** dicendum, quod malum est preter natu- ram, & ideo nihil prohibet inclinationem ad mo- lum a beatis remoueri, sed bonum, & inclinatio ad bonum consequitur ipsam naturam, vnde natura manente non potest inclinatio ad bonum tolli- tiā a damnatis.

QV ÆSTIO XVII.

De conscientia.

In quinque articulos diuisa.

- ¶ Primo, Utrum conscientia sit potentia, vel ha- bitus, vel actus.
- ¶ Secundo, Utrum conscientia possit errare.
- ¶ Tertio, Utrum conscientia liget.
- ¶ Quarto, Utrum conscientia erronea liget.
- ¶ Quinto, Utrum conscientia in indifferentibus plus liget, vel minus quam præceptum prelati.

ARTICVLVS PRIMVS.

Utrum conscientia sit potentia, uel habitus, uel actus.

QVAESTIO est de conscientia, & in pri- mo quæritur, utrum sit potentia, uel habitus, uel actus. Et vñ quod sit potentia, dicitur enim Hier. in Gl. Ezech. 1. postquam dicitur synderesim mētione fecerat, hæc conscientiam iterum præcipitari uidemus, ex quo vñ quod idem sit conscientia & synderesis, sed quodā modo synderesis est potentia, ergo & conscientia. ¶ 2 Pre. Nihil est subiectū uitij, nisi potentia actus: conscientia est subiectū in nationis peccati, ut patet ad Titū 1. Inquinata est corū & mēs & cōscien- tia, ergo conscientia est potentia. Sed dicebatur, quod inquinatio nō est in conscientia, sicut in subiecto.

Super illud Ezech. 1. in quatuor partibus.

Sup illud Ezech. 1. in quatuor partibus.

¶ 3 Sed contra, nihil potest numero idem esse inquinatum & mundum, nisi sit subiectum iniquationis: sed omne quod mutatur de iniquatione in munditiam idem numero manens, quandoque est mundum, quandoque inquinatum. ergo omne quod mutatur de iniquatione in munditiam, vel e converso, est subiectum iniquationis, & munditiae: sed conscientia mutatur de iniquatione in munditiam, Heb. 11. sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortis. ergo conscientia est potentia.

¶ 4 Præt. Conscientia dicitur esse rationis dictam, quod quidem dictamen, nihil est aliud, quam rationis iudicium; sed iudicium ad liberum arbitrium pertinet a quo nominatur. ergo videtur quod liberum arbitrium, & conscientia sint idem: sed liberum arbitrium est potentia. ergo & conscientia.

¶ 5 Præt. Basi. dicit, quod conscientia est naturale iudicatorium, naturale autem iudicatorium est ynderesis; sed ynderesis est potentia aliquo modo. ergo & conscientia.

¶ 6 Præt. Peccatum non est, nisi in voluntate, & ratione; peccatum autem est in conscientia. ergo conscientia est ratio, vel voluntas; sed ratio & voluntas sunt potentia: ergo & conscientia.

¶ 7 Præt. Neque habitus neque actus dicitur scire: sed conscientia dicitur scire. Eccle. 7. scit enim conscientia tua, quia tu crebro maledixisti aliis. ergo conscientia non est habitus, neque actus. ergo est potentia.

¶ 8 Præt. Origenes dicit, quod conscientia est Spiritus corrector, & pedagogus anime sociatus, quo separatur a malis & adheret bonis: sed spiritus nominatur potentia anime vel essentiam. ergo conscientia aliquam potentiam nominat.

¶ 9 Præt. Conscientia vel est actus, vel habitus, vel potentia: sed non est actus: quia non semper manet actus, non est in dormiente, quod tamen conscientiam habet: nec est habitus, quod sic ostendit, nullus habitus rationis est de particularibus: sed conscientia est particularium actuum. ergo conscientia non est habitus rationis: nec alius potentie, cum conscientia ad rationem pertineat. ergo est potentia.

¶ 10 Præt. In ratione non sunt nisi habitus speculativi, & operativi: sed conscientia non est habitus speculativus, cum habeat ordinem ad opus: nec operativus, cum nec sit ars nec prudentia, hoc enim solum philosophi.

¶ 6. Eth. in parte operativa ponitur. ergo conscientia non est habitus, quod autem non sit ars, manifestum est. quod autem non sit prudentia, sic probatur. prudentia est recta ratio agibile, ut dicitur in 6. Eth. non autem respicit agibilia singularia: quia cum sint infinita, non poterit eorum esse ratio. & iterum sequeretur quod prudentia per se augetur per se loquendo secundum consuetudinem plurimorum actuum singularium, quod non videtur esse verum: conscientia autem respicit opera singularia. ergo conscientia non est prudentia, sed dicitur eadem quod conscientia est habitus quodammodo, quo applicatur iudicium uniuersale rationis, ad particulare operum.

¶ 11 Sed contra, ad illud quod potest fieri per unum habitum, non requiruntur duo: sed habens habitum uniuersalem potest applicare ad singulare, solummodo potentia sensitiva irruente, sicut ex habitu, quo quis scit omnem mulam sterilem esse, scit hanc mulam esse sterilem, cum ea precipit esse mulam per sensum. ergo ad applicationem uniuersalis iudicii ad particularem actum, non requiritur aliquis habitus, & sic conscientia non est habitus, & sic idem quod prius.

¶ 12 Præt. Omnis habitus, vel est naturalis, vel infusus, vel acquisitus: sed conscientia non est habitus naturalis, quia talis habitus est idem apud omnes, non autem omnes

Andem scientiam habent, neque iterum est habitus infusus: quia talis habitus semper est rectus: conscientia autem quandoque non recta: neque est iterum habitus acquisitus, quia sic in pueris conscientia non esset, nec in homine, antequam per multos actus habitum acquisisset. ergo non est habitus.

¶ 13 Præt. Habitus secundum philosophum ex multis actibus acquiritur: sed ex uno actu quis habet conscientiam. ergo conscientia non est habitus.

¶ 14 Præt. Conscientia pena est in damnatis, ut habetur 1. Cor. 3. in glo. sed habitus non est pena: sed magis perfectio habentis. ergo non est habitus.

SED CONTRA videtur, quod sit habitus. conscientia enim secundum Damascenum est lex intellectus nostri: sed lex est habitus. secundum saluum principiorum iuris. ergo conscientia est habitus.

¶ 2 Præt. Rom. 3. super illud. Cum non gentes quae legem, &c. dicitur glo. & si gentes non habent legem scriptam, habent tamen legem naturalem, qua quisque intelligit, & qua sibi quisque conscius est, quid sit bonum & malum, ex quo videtur, quod lex naturalis sit, qua sibi aliquis conscius est: sed quilibet sibi conscius est per conscientiam. ergo conscientia est lex naturalis, & sic idem quod prius.

¶ 3 Præt. Scientia nominatur habitus conclusionis; sed conscientia quaedam scientia est. ergo & habitus.

¶ 4 Præt. Ex actibus multiplicatis generatur aliquis habitus: sed aliquis operatur frequenter secundum conscientiam. ergo ex talibus actibus generatur aliquis habitus, qui conscientia dici potest.

¶ 5 Præt. Prima Timothei. finis praecepti est charitas de conscientia bona, glossa. conscientia bona, id est spes est habitus quidam. ergo & conscientia.

¶ 6 Præt. Illud quod est in nobis per immisionem a Deo, videtur esse habitus infusus: sed secundum Damascenum in 8. lib. sicut fomes est per immisionem a demone, ita conscientia per immisionem a Deo. ergo conscientia est habitus infusus.

¶ 7 Præt. Secundum philosophum in 2. Ethic. omne quod est in anima, est habitus, vel potentia, vel passio: sed conscientia non est passio: quia passionibus non meremur, neque demeremur, neque laudamur, neque vituperamur, ut ibidem philosophus dicit, neque iterum est potentia: quia potentia non potest deponi. conscientia autem deponitur. ergo conscientia est habitus.

SED CONTRA videtur, quod sit actus, conscientia enim dicitur accusare, vel excusare: sed non accusatur aliquis, vel excusatur, nisi quod actu considerat. ergo conscientia est actus aliquis.

¶ 2 Præt. Scire quod consistit in collatione, est sci re in actu: sed conscientia nominatur scientiam cum collatione. dicitur enim, conscire, id est simul scire. ergo conscientia est scientia actualis.

RESPON. Dicendum, quod quidam dicitur conscientiam tripliciter dici. Quandoque enim conscientia sumitur pro ipsa re conscita: sicut fides accipitur pro re credita: quandoque pro potentia, qua conscimus: quandoque pro habitu, a quibusdam dicitur, quod quandoque pro actu. Et huius distinctionis haec videtur esse ratio: quia cum scire sit aliquis actus, & circa actum consideretur obiectum, potentia, habitus, & ipse actus, inuenitur quandoque aliquod nomen, quod ad ista quatuor aequiuocatur. sicut hoc nomen intellectus quodque significat rem intellectam, sicut nomen dicitur significare intellectus: quandoque uero ipsam intellectiuam potentiam: quodque uero habitum quendam: quodque uero actum. In huiusmodi nominationibus sequendus est usus loquendi: quia nominibus utendum, ut plures, ut dicitur 2. Topice. Illud quidem secundum usum loquendum esse videtur.

Quest. dist. S. Tho. EEE 4 tur

Lib. 4. c. 23

2. Glo. ordi ibi.

Interlinearis ibi.

Cap. 5. to. 5.

2. Ethic. c. 5. tom. 5.

Cap. 1. circa finem. to. 1.

QVÆST. XVII. DE CONSCIENTIA, ART. I.

tur, ut conscientia quæque pro re conscita accipiat, **F** ut cum dicitur, dicam tibi conscientiam meam, id est quod est in conscientia mea: sed potest etiam uel habitui proprio loquendo hoc nomen attribui non potest; sed solum actui, in qua significatione sola concordant omnia, quæ de conscientia dicitur. Scien- dum est, non quod non consuevit idem nomen esse alicuius potentie, & actus, & habitus, nisi quoniam actus aliquis est proprius alicuius potentie, uel alicuius habitus. sicut uidere est proprium potentie uisus, & scire in actu habitus scientie, unde uisus quæque nominat potentiam, quæque actum, & scientia similiter. Si autem sit aliquis actus, qui conueniat pluribus, aut omnibus habitibus, uel potentis, non consuevit a tali nomine actus aliqua potentia, uel alicuius habitus denominari, sicut patet de hoc nomine uisus: significat enim actum cuiuslibet habitus, & potentie, uisus non est illius cuius est actus, unde hoc nomen uisus, ita significat actum, quod nullo modo potentiam, uel habitum, & similiter esse uidetur de conscientia. nomen enim conscientie significat applicationem scientie ad aliquid. unde conscire dicitur quasi simul scire. Quælibet autem scientia ad aliquid applicari potest. Unde conscientia non potest nominare aliquem habitum specialem, uel aliquam potentiam: sed nominat ipsum actum, qui est applicatio cuiuscumque habitus, uel cuiuscumque notitie ad aliquem actum particularem. Applicat autem aliqua notitia ad aliquem actum dupliciter, uno modo, scilicet in quod consideratur, an actus sit uel fieret alio modo, secundum quod consideratur, an actus sit rectus, uel non. & secundum primum modum applicationis, dicimus habere conscientiam alicuius actus, in quantum scimus illum actum esse factum, uel non factum. sicut est in communi usu loquendi, quando dicitur, hoc non esse factum de conscientia mea, id est nescio, uel nesciui an hoc factum sit, uel fuerit. & secundum hunc modum loquendi intelligitur, quod habetur Gen. 43. non est in conscientis nostris qui pecuniam posuerit in sacis nostris, & Eccl. 7. Scit conscientia tua, quia tu crebro male dixisti alijs. & secundum hoc dicitur conscientia testificari aliquid, Ro. 9. testimonium mihi perhibente conscientia mea. Secundum uero alium modum applicationis, quo notitia applicatur ad actum, ut sciatur, an actus sit rectus, uel non, duplex est uia, una secundum quod per habitum scientie dirigimur in aliquid faciendum, uel non faciendum. Alio modo, secundum quod actus postquam factus est, examinatur ad habitum scientie, an sit rectus, uel non rectus. & hæc duplex uia in operatiuis distinguitur secundum duplicem uiam, quæ est in speculatione, scilicet uia, quæ est in ueniendi, & iudicandi. Illa enim uia, qua per scientiam inspicimus quid agendum est, quasi consiliantes, est similis inuentioni, per quam ex principiis inuestigamus conclusiones. Illa autem uia, per quam ea, quæ iam facta sunt, examinamus & discutimus, an recta sunt, est sicut uia iudicij, per quam conclusiones in principia resoluntur. Secundum autem utrumque applicationis modum nomine conscientie utimur. Secundum enim quod applicatur scientia ad actum, ut dirigens ipsum, secundum hoc dicitur conscientia instigare, uel inducere, uel ligare. Secundum uero quod applicatur scientia ad actum per modum examinationis eorum, quæ iam facta sunt, sic dicitur conscientia accusare uel remordere, quando id, quod factum est, inuenitur discordare a scientia, ad quam examinatur: defendere autem, uel excusare quando inuenitur id, quod factum

est processisse secundum formam scientie, sed secundum, quod in prima applicatione, qua applicatur scientia ad actum, ut sciatur, an factum sit, est applicatio ad actum particularem notitie sentitue, ut memorie, per quam est quod factum est, recordamur, uel sensus per quem hunc particularem actum, quem nunc agimus, percipimus: sed in secunda & tertia applicatione, qua consiliamur quid agendum sit, uel examinamus iam facta, applicatur ad actum habitus rationis operatiui. habitus synderesis & habitus sapientie, quo perficitur superior ratio, & habitus scientie, quo perficitur ratio inferior, siue similes omnes applicentur, siue alter eorum tantum. Ad hos non habitus examinamus quæ fecimus, & secundum eos consiliamur de faciendis. Examinatur tamen non solum est de factis: sed etiam de faciendis, consilium autem de faciendis tantum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod cum dicitur hæc conscientia precipitari uidemus, non demonstrat ipsa synderesis quæ dixit esse conscientia scientia: sed demonstrat ipsa conscientia de qua supra tractatum est in ratione, uel potest dici, quod tota uis conscientie examinantis, uel consiliantis ex iudicio synderesis pendet, sicut tota ueritas rationis speculative pendet ex principiis primis. & ideo conscientiam synderesis nominat, in quantum scimus, quod ex ui eius agit, & prope quod uolebat exprimere defectum, quo synderesis deficere potest. Non enim deficit in uniuersali, sed in applicatione ad singularia, & sic synderesis non in se deficit; sed quodammodo in conscientia & ideo in principio eadem defectum synderesis, synderesis conscientiam limitat.

AD II. dicendum, quod ignotio non dicitur in conscientia, sicut in subiecto, sed sicut scit in cognitione; dicitur enim aliquis habere conscientiam in quantum tam, quoniam alicuius in quantum notitie sibi est conscientis.

AD III. dicendum, quod secundum hoc conscientia inquinata mundam dicitur, secundum quod aliquis in se habet sibi conscientiam prius peccati, postmodum scit se esse a peccato mundatum, & ita dicitur conscientiam puram. Est enim eadem conscientia quæ prius mundam dicitur, & postea munda, non quidem ita, quod conscientia sit subiectum munditie, & in munditie, sed quia per conscientiam examinatem utrumque cognoscitur, non quod sit idem actus numero, quo peccator sciebat se esse immundum, & post mundum scit se esse: sed quia ex eisdem principiis utrumque cognoscitur, sicut dicitur eadem consideratio, quæ ex eisdem principiis procedit.

AD IIII. dicendum, quod iudicium conscientie, & liberi arbitrii, quantum ad aliquid differunt, & quantum ad aliquid conueniunt. Conueniunt enim quantum ad hoc, quod utrumque est de hoc particulari actu. Competit autem iudicium conscientie in uia, quæ est examinans, & in hoc iudicium utriusque a iudicio synderesis, & dicitur iudicium conscientie & liberi arbitrii, quod iudicium conscientie consistit in pura cognitione, iudicium autem liberi arbitrii in applicatione cognitionis ad affectionem. quod quidem iudicium est iudicium electionis. Et ideo contingit quod iudicium liberi arbitrii perueniat, non uero conscientie, sicut cum aliquis examinatur aliquem actum, & iudicatur quædam actum, quod imminet faciendum, & iudicatur quædam actum, speculando per principia hoc esse malum, uel ad ipsam actum, utpote fornicationis delectatione, re ad agendum, occurrunt undique multe circumstantie, utpote fornicationis delectatione, & ceteris, utpote concupiscentia ligat ratio, ne eius dicitur electionem præparat. Et licet aliquis errat in eligendo, &

in conscientia: sed contra conscientiam facit, & dicitur hoc mala conscientia facere, in quantum factum iudicio scientia non concordat. Et sic patet, quod non oportet conscientiam esse idem, quod liberum arbitrium.

Ad v. dicendum, quod conscientia dicitur esse naturale iudicatum, in quantum tota examinatio, uel conciliatio conscientia ex naturali iudicio dependet, ut prius dictum est.

Ad vi. dicendum, quod peccatum est in uoluntate, & ratione, sicut in subiecto: in conscientia autem alio modo, ut dictum est.

Ad vii. dicendum, quod conscientia dicitur scire aliquid non proprie, sed secundum illum modum loquendi, quo scire dicitur illud quo scimus.

Ad viii. dicendum, quod dicitur esse spiritus, id est spiritus nostri instinctus, prout ratio dicitur spiritus.

Ad ix. dicendum, quod conscientia, nec est potentia nec habitus, sed actus. Et quamuis actus conscientia non sit semper, nec sit in dormire: tamen actus ipse manet in sua radice, in habitibus applicabilibus ad actum. Rationes autem illas, quae probant conscientiam non esse habitum concedimus.

Ad primvm vero, quod in contrarium obicit, quod scilicet sit habitus, dicendum, quod conscientia dicitur esse intellectus nostri lex: quia est iudicium rationis ex lege naturali deductum.

Ad ii. dicendum, quod aliquis sibi ipse dicitur esse conscius per legem naturalem eo modo loquendi, quo aliquis considerare dicitur secundum principia: sed per conscientiam, eo modo loquendi, quo aliquis dicitur considerare ipso actu considerationis.

Ad iii. dicendum, quod quauis scientia sit habitus, tamen applicatio scientia ad aliquid non est habitus, sed actus, & hoc signat nomine conscientia.

Ad iiii. dicendum, quod ex his actibus non generat habitus alterius modi ab illo habitu, ex quo actus eliciuntur: sed uel aliquis habitus eiusdem rationis, sicut ex actibus in fusa charitatis generat aliquis habitus dilectionis, uel praexistens augmentatur, sicut in eo qui habet habitum temperantiae acquisitum ex actibus, ipse habitus augmentatur. Et ita cum actus conscientie procedat ex habitu sapientiae & scientie, non generatur inde aliquis habitus alius ab eis, sed illi habitus perficiuntur.

Ad v. dicendum, quod cum conscientia dicitur esse spes, est predicatio per causam, in quantum conscientia bona facit hominem bonae spei esse, ut glossa ibidem exponit.

Ad vi. dicendum, quod etiam ipsi habitus naturales sunt nobis ex immisione diuina. Et ideo cum conscientia sit actus proveniens ex habitu naturali ipsius synderesis, dicitur conscientia ex diuinam immisione esse, per modum quo omnis cognitio veritatis, quae est in nobis, dicitur esse a Deo a quo principiorum primorum cognitio nostrae naturae est indita.

Ad vii. dicendum, quod in illa diuisione philosophi actus in habitu includitur, eo quod habitus ex actibus generari probauerat, & similitum ad eum eos esse principium, & sic conscientia non est habitus, nec potentia, sed actus qui ad habitum reducitur. Rationes autem illas, quae probant conscientiam esse actum, concedimus.

ARTICVLVS II.

Utrum conscientia possit errare.

Secundo quaeritur, utrum conscientia possit errare. Et videtur quod non: Naturale enim iudicatum

numquam errat; sed conscientia est naturale iudicatum, ergo non errat.

¶ 2 Præ. Conscientia addit aliquid supra scientiam: id autem quod addit, nihil dimittit de ratione scientia: sed scientia numquam errat, quia est habitus quo semper uerum dicitur, ut patet in 6. Ethic. ergo nec conscientia errare potest.

¶ 3 Præ. Synderesis est scintilla conscientia, ut dicitur in glo. Ezech. 1. ergo conscientia comparatur ad synderesim, sicut ignis ad scintillam: sed eadem est operatio & motus ignis, & scintillae, ergo & conscientia, & synderesis: sed synderesis nunquam errat, ergo nec conscientia.

¶ 4 Præ. Conscientia est m. Dam. 8. si est lex intellectus nostri: sed lex est certior quam ipse intellectus, intellectus autem semper est rectus, ut dicitur in 3. de Anima. ergo multo fortius conscientia semper est recta.

¶ 5 Præ. Ratio ex ea parte, qua synderesim attingit, non errat; sed ratio coniuncta synderesi facit conscientiam, ergo conscientia numquam errat.

¶ 6 Præ. In iudicio statuitur dicitur testium: sed in iudicio diuino testis est conscientia, ut patet Rom. 2. testimonium illis reddente conscientia sua &c. Cui igitur iudicium diuinum numquam possit falli, videtur quod conscientia nunquam errare possit.

¶ 7 Præ. In omnibus regulam, ad quam alia regulantur, oportet habere rectitudinem indeficientem: sed regula quaedam humanorum operum est conscientia, ergo oportet conscientiam esse rectam.

¶ 8 Præ. Spes innititur conscientia, sicut habetur per glo. 1. Tim. 1. ex corde puro & conscientia bona: sed spes certissima est, ut habetur Heb. 7. Ut per duas res immobiles quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus: quia confugimus ad tenendam propositam spem, ergo conscientia indeficientem rectitudinem habet.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 16. uenit hora, ut omnis qui interficit uos &c. ergo his, qui occidebant Apostolos, dicebat conscientia quod ex hoc placerent Deo: sed hoc est erroneum, ergo conscientia errat.

¶ 2 Præ. conscientia collationem quandam dicit: sed ratio conferendo, decipi potest, ergo conscientia errare potest.

RESPON. Sicut ex dictis patet, conscientia nihil aliud est quam applicatio scientia, ad aliquem spalem actum, in qua quidem applicatione contingit esse errorem dupliciter. Vno modo, quia id, quod applicatur, in se errorem habet. Alio modo ex eo, quod non bene applicat, sicut in syllogizando contingit peccatum dupliciter, uel ex eo quod aliquis falsis utitur, uel ex eo quod non recte syllogizat. Sed hoc quidem quod falsus utatur, ex una quodam parte contingit, ex alia autem parte non contingit dictum est. n. supra, quod per conscientiam applicat notitia synderesis & rationis superioris, & inferioris ad actum particularem examinandum. Cuius autem actus sit particularis, & synderesis iudicium uniuersale existat, non potest applicari iudicium synderesis ad actum nisi fiat assumptio alii cuius particularis. Quae quidem particularitatem, quaeque subministrat rationem superioris, quaeque inferioris, & sic conscientia perficitur quasi quodam syllogismo particulari. Ut si ex iudicio synderesis profertur, nihil prohibetur lege Dei esse faciendum, & ex superioris rationis notitia assumatur, concubium cum ista muliere est prohibitum lege Dei, fiet applicatio conscientia concludendo, ab hoc concubitu esse abstinendum. In uniuersali quidem iudicio synderesis, errorem esse non contingit, ut supra ex dictis patet: sed in iudicio

c. 3. & 5. c. 5.

Super illud in 4. partib. sumpta est Hiero.

Li. 4. c. 23. 3. de aia com. 31. c. 2.

Ar. preced.

Ar. preced.

Ar. prac. & ad 1. ar.